

חלוצים לפני ה'

ויענו בני גד ובני ראובן לאמר את אשר דבר ה' אל עבדיך כן נעשה. נחנו נעבר חלוצים לפני ה' ארץ כנען ואתנו אחזת נחלתנו מעבר לירדן (לב:לא-לב).

בפסוקים אלו מסכמים בני גד ובני ראובן את תכניתם, לאחר הבירור הקשה שעשה עמם משה רבנו, בין שהתכוונו לתכנית זו מלכתחילה ובין שחזרו בהם מכוונתם המקורית עקב בקשתו. מה התחדש באמירתם כאן, והאם קיבלו באופן מלא את בקשתו של משה רבנו.

בתחילה רק ביקשו לקבל נחלה: "ויאמרו אם מצאנו חן בעיניך יתן את הארץ הזאת לעבדיך לאחזה" (שם:ה). לאחר דברי התוכחה של משה, הם נכונים גם לצאת חלוצים: "ואנחנו נחלץ חשים לפני בני ישראל" (שם:ז), וכהסבר רש"י: "נזדרזו מהירים".

דבר שנעשה בזריזות מראה על רצון; המילה "חלוצים" פירושה ברצון וחשק הלב (העמק דבר על אתר). דהיינו, לא זו בלבד שהם מקבלים את הדרישה לצאת עם כולם, אלא הם נכונים להיות מהירים וראשונים לפני כולם. אך גם נכונותם זו אינה מספקת את משה רבנו, ובפסוקים הבאים מודגש שהיה חסר בדבריהם שם שמים. לא סתם חלוצים, אלא "לפני ה'" (לב:כ-כב): ויאמר אליהם משה אם תעשון את הדבר הזה אם תחלצו לפני ה' למלחמה... ועבר לכם כל חלוץ את הירדן לפני ה'... ונכבשה הארץ לפני ה'... והיתה הארץ הזאת לכם לאחזה לפני ה'.

בעל עקדת יצחק מפרש (שער פה) שזו הבעיה העיקרית שאליה מכוון משה: ראה בעיניך וקבל עדותי כי נאמנו מאד, כי משה עליו השלום הכה בשבט פיו על שלשה פשעיהם הנכללים בדבריהם היוצאים מגזע אחד.

האחד, במה שייחסו גבורות המלחמות להם, והנה הוא עליו השלום הפליג ליחסם אליו יתברך, כי לו המלחמה, ופירש להם כי כשקיימו תנאם עמהם בעבור להם כל חלוץ לפני ה' יהיו נקיים מה' ומישראל, אבל אם יעברו לפני אחיהם ולא יזכרו את ה', עם שיהיו נקיים מישראל לא ינקו מאת ה'. והשני, במה שאמר והיתה הארץ הזאת לכם לאחזה לפני ה'. ועל שני הענינים אמר 'ואם לא תעשון כן הנה חטאתם לה' א-להיכם ודעו חטאתכם וגו' (לב:כג). דבר להם ברמז, כלומר תנו לב לדעת חטאתכם אשר תמצא אתכם בבלתי יחס הדברים אל בעליהם. ועל השלישי אמר בנו לכם ערים לטפכם ולא תסמכו על ערי המבצר אשר אמרתם, כי מגדל עוז שם ה' בו ירוץ צדיק ונשגב, מלבד מה שהפך דבריהם, כמו שיבא. והוא מה שאמר 'נתתי לכם' (דב:ג:יט), ירצה כמות שהן.

בני גד ובני ראובן מבינים את המסר ואומרים: "ועבדיך יעברו כל חלוץ צבא לפני ה' למלחמה כאשר אדני דבר" (שם:כז). לכאורה כאן היה צריך להסתיים הדיאלוג. המסר הופנם. אין חלוץ לפני בני ישראל אלא לפני ה'. מדוע אפוא ישנה חזרה בסוף הפרשה: "נחנו נעבר חלוצים לפני ה' ארץ כנען ואתנו אחזת נחלתנו מעבר לירדן" (שם:לב)?

אלא שיש חשש נוסף. מצד אחד, ההצעה לעבור חלוצים לפני בני ישראל בלא קריאת שם שמים היא אכן גורם בעייתי המבטא תפיסה ארצית פרטית, ואולם, מצד שני, קריאת שם שמים על התהליך עלולה להיות ביטוי לגאווה והתנשאות, ולא דווקא ביטוי למילוי שליחות אלוקית. כך מבאר רבנו בחיי (שם:לב) את מידת הענווה הראויה למי שבא בשם ה':

'נחנו נעבר חלוצים לפני ה' - היה לו לומר אנחנו, אבל מפני שהיו בני גד בעלי הכח והגבורה בכל המקומות לטרופ טרף האויבים, ושבתו עצמם בלשון חלוצים לפני ה', לכך המעיטו עצמם בלשון נחנו, דרך ענוה ושפלה, כלשון (שם:טז) 'ונחנו מה', זה אפשר לומר בדרך הפשט:

...והנה בני גד לא היו מתפחדים לשבת במקומות אלו מעבר לירדן מזרחה מפני האומות אשר סביבותיהם אע"פ שהיו רחוקין מאחיהם שאר השבטים, כי היו מזוינים בשני מיני כלי זין, בכח הגוף ובכח הזכות, ולשון חלוצים לפני ה' יכלול את שניהם, ועל זה אמרו 'ואתנו אחזת נחלתנו מעבר לירדן', כלומר אע"פ שאתנו אחזת נחלתנו מעבר לירדן לא נירא מהם כי אנחנו חלוצים לפני ה'. וכן ביהושע כתיב (יה:ו) 'והחלוץ עובר לפניהם', ודרשו רז"ל אלו בני גד ובני ראובן שקיימו תנאם, כי היו בוטחים בגבורתם וכחם בזכות המצוה שבידם, וכענין שדרשו רז"ל (דב:לג) 'וטרף זרוע', בזכות תפלין שבזרוע, אף קדקד בזכות תפלין שבראש.

הרואים עצמם חלוצים לפני ה', אינם יראים מהאויבים.

המהר"ל (גור אריה שם) מסביר אחרת את דבריהם:

הא דכתיב 'ואתנו אחזת נחלתנו', לא שיהא נחלתם אתם, שהרי הם כאשר יעברו חלוצים יהיו בעבר הירדן המערבי, ונחלתם בעבר הירדן מזרחה (רש"י פסוק יט), ואם כן על כרחך צריך לפרש שיהא נחלתנו ברשותנו, ולא "אתנו" ממש.

ואכן, במימוש הדברים אנו מוצאים ביהושע (ו:ז-ז): "ויקרא יהושע בן נון אל הכהנים ויאמר אלהם שאו את ארון הברית ושבעה כהנים ישאו שבעה שופרות יובלים לפני ארון ה' . ויאמרו אל העם עברו וסבו את העיר והחלוץ יעבר לפני ארון ה'".

וכך מסביר המלבי"ם (שם) את ההבדל בין מלחמה נסית, שאז החלוץ הוא לפני ה', לבין מלחמה טבעית, שאז החלוץ הוא לפני בני ישראל:

'עברו', כי תמיד הלך הארון בראש העם (יה' ג:ג) ועתה נצטוו שילכו העם לפני הארון (שם ד), לכן אמור עברו לפני הארון. והנה עד עתה הלך החלוץ שהם ב"ר וב"ג לפני בני ישראל (שם ד:יב) ועתה נתהפך הסדר שהחשוב יהיה באחרונה. הלך הארון ולפניו החלוץ, ולפניהם העם כולו, וז"ש 'והחלוץ יעבר לפני ארון ה'', ויהיה ממוצע בין העם והארון. ובאשר ה' אפשר שהעם יעמדו על עמדו והחלוץ ישוב לאחוריו לילך אחר העם ואח"כ ישוב הארון לאחרי החלוץ, אך אין זה כבוד להארון, וצוה שהארון והחלוץ שאחוריו יעמדו ותחלה עברו העם, עד שבאו בראש. ואח"כ עברו החלוץ ויעמדו בין העם ובין הארון והארון ה' באחרונה.

וטעם הסדר הזה להראות כי הנצוח יהיה ע"י הארון, וצריך שיהיה החלוץ קרוב אליו, כאשר יחנו הכרתי והפלתי סביב שר הצבא, וגם כי ה' התנאי כן כמ"ש ועבר לכם כל חלוץ לפני ה' למלחמה, וזה מבואר יותר במ"ש למעלה סימן א' פסוק י"ג, שתחלת התנאי שהתנה עמהם משה ה' שילכו חלוצים לפני ה', כי חשב שתהיה המלחמה כולה בדרך נס, ואז לא היו הולכים לפני בני ישראל רק לפני הארון שהוא הלוחם והכובש ואח"כ ראה שתהיה המלחמה קרובה אל הטבע ובדרך כבוש והיה צריך שילכו לפני בני ישראל שהם הלוחמים והכובשים. אבל במלחמת יריחו שהי' הכבוש ניסי נתקיים מ"ש 'ועברו לכם כל חלוץ לפני ה' ולא הלכו לפני בני ישראל רק לפני הארון.

הרב אופיר כהן

כפר דרום

הדף מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע. הוא מופיע באינטרנט באתר המידע של אוניברסיטת בר-אילן בכתובת: <http://www.biu.ac.il/JH/Parasha>. כדי להצטרף לרשימת המנויים בדואר האלקטרוני על דף פרשת השבוע, יש לפנות לכתובת: listserv@vm.biu.ac.il. אין לכתוב נושא למכתב. יש לכתוב שורה אחת בלבד, בגוף המכתב: sub parasha-l firstname lastname - first-name ו last-name הינם השם הפרטי ושם המשפחה של השולח.